

Aile Bahsinde Birkaç Söz

Her birimiz bir ailenin üyesi olarak dünyaya geldik. Gözlerimizi açtığımız yer, evimiz, yuvamızdı. Baba ocağı, ana kucağı olarak tesmiye edilen aile ortamı, duygusal bağlarımız yanında kültüre dair birçok şeyi kendilerinden öğrendiğimiz yakınlarımızdan oluşmuştur. Hayata başlarken kan bağımızın ilahi kaderle kurulduğu bu yapı ve yakınlık, dünya ahiret bizimle birlikte dir.

Kan/nesep ve sıhriyet ilişkisi ile kurulu olan ailenin [Furkan Suresi, 25/54] temelinde sevgi bağı bulunur. İnsanların birbirini sevmesi ve karşılıklı bağlanmanın gerçekleşmesi Vedûd ism-i ilahisinin tecellisi olarak kabul edilir. Yaratılış itibarıyla farklı anatomik özellikler taşıyan erkek ve kadının evlenmesi ve eşlerin anne baba olmaları ile yuva sosyal bir yapıya dönüşür. Böylece her bir ferdin kendine özgü konumu ve sorumluluğu vücut bulmuş olur.

Her canlı, beka arzusunun bir yansıması olarak kendini korumak ve neslini devam ettirmek ister. Tabiatın getirdiği zorluklar yanında insanın hemcinsleri ile mücadelesi, onun hayata bağlanmasında önemli bir faktör. Sarp yokuşu tırmanmak kabilinden bir manzara arzeden hayat kavgası, bütün iniş ve çıkışlarıyla kendini gösterir. Biz buna, imtihan deriz. Ailede erkek (baba), daha çok geçim derdi, evin dış yönündeki gaileler ile uğraşırken kadın (anne), evin iç yönünün sorumluluğunu üstlenir. Böylece iki insan, birbirini tamamlayarak bütüne ulaşır.

Bir aile kurmak demek, başta güvenlik olmak üzere sağlık, eğitim, iktisat, inanç, tarih, sosyal ve psikolojik bağlar, ahlak, idare/siyaset gibi günümüzde her biri birer ilim dalı olan ve hayata yansıyan hususlarla yüzyüze gelmek demektir. Aslında bunlar, kişisel ihtiyaçlardır lakin konu aile olunca söz konusu meseleler daha gelişmiş haliyle kendini gösterir. Bunun bir üst aşaması toplumsal idare (siyaset) şeklinde tebellür eder. Bu açıdan kişinin kendini idaresi ile toplumu idaresi arasında, aile üzerinden bir bağ kurulur. “Ben dahi bile yapıldım / Taş ü toprak arasında” diyen Hacı Bayram Veli’nin mısralarından hareketle, aile büyükleri olarak ebeveyn, hem kendi aralarında hem çocukları ile aralarındaki sevgi temelli bağlar üzerinden bir ‘terbiye’ye tabi tutulmuş olurlar. Sabır, cömertlik, merhamet, sosyal hayata atılma, dalgaların içine karışıp acı tatlı yönleriyle hayata karışma gibi nice ahlakî meziyeti uygulamalı olarak talim etmiş ve terbiyle görmüş olurlar. Demek ki, anne baba, çocuklarını yetiştirirken çocuklar da anne babanın ahlakî meziyetlerle donanmalarına katkı sağlamış olurlar.

“Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar”, “Anamın ayrına duru, ekmeğine kuru demem” gibi nice atasözümüz, aile ortamı içinde insanın derûnuna işleyen ve adeta kopmaz bir ip gibi aile fertlerini birbirine bağlayan unsurların önemine dikkat çeker. Kur’an’a göre ilk insanlar (Adem ile Havva) cennet ortamında vücut buldular ve aile oldular. Demek ki, aile, cennetten bir yansıma, bir miras, bir ‘derd-i hıred’den kalan eser ve bizi tekrar asl’a bağlayan esastır.

İnsanın düşünce boyutuna kaynaklık teşkil eden kültür yapıları, aile yapısında en güzel şeklini alır. Dil, ailede, özellikle anne tarafından çocuklarına öğretilir (ana dili). Hayat boyu, düşüncelerimizi muhataplara aktarmada olmazsa olmazımız olan dil, ne ölçüde güzel, selis, zengin boyutlarıyla öğretilirse çocuğun kişilik gelişimi de ona göre gelişir. Bence bir annenin (ve bir ailenin), evladına yapabileceği en büyük iyiliklerden biri, ona güzel konuşmayı öğretmiş olmasıdır. Ne de olsa, “üslûb-ı beyân, aynıyla insan” denilmiştir. Yunus Emre’imiz; “Söz ola kese savaşı / Söz ola kestire başı / Söz ola ağulu aş / Yağ ile bal ide bir söz” dememiş midir ? Onun için dilin gücü yerli yerince kullanıldığında nice gönlü diriltmek ve nice kalpte çiçekli bahçeler açtırmak imkân dahilindedir.

Dil yanında inanç konularının en güzel eğitimin aile ortamında verildiğine işaret etmemiz gerekir. Sevgi, umut, bağlanma, güven ve dini meselelerin uygulamalı olarak öğretimi ailede gerçekleşir. Ailenin öğrettiği bu değerler silsilesi, kişinin sonraki yıllarında kolay kolay değişmez. Zira çocuğun bu hayattaki güvenli limanı, anne babasıdır. Şu halde onlar eliyle öğretilen değerler, kişinin kendilerine en çok güven duyduğu ve kalbiyle bağlandığı büyükleri vasıtasıyla meydana gelir ve insanı hayata bağlar. Sözü edilen hususlar, kültürel yapının oluşumunda etkili faktörlerdir. Biz buna tarih bilinci, damak tadı, giyim kuşam, mimari doku, kulak zevki, hayata ve ölüme bakış gibi nice konunun aile tarafından yetişen nesle aktarıldığını ilave etmeliyiz.

İnsanın yaş evrelerinin her bir aşamasının kendine özgü güzellikleri ve özellikleri vardır. Çocukluk çağının getirdiği afacanlıklara ve yaramazlıklara anne babadan başka kimler işin içine sevgi/muhabbet ve sevgisini de katarak tam anlamıyla tahammül gösterebilir ? Aynı husus, insan yaşlandığında çocukları ile anne babası arasında söz konusudur. Ya ergenlik çağına ne demeli ? Duyguların baskın olduğu delikanlılık dönemi, yuvadan uçma zamanlarının getirdiği gerginlikleri sabır zırhını kuşanmış anne babadan başka kaç insan göğüsleyebilir ? O aşamadaki gençlerin kırılğan yapılarını yine anne babadan başka hangi insan tamir ve tadil edebilir ? Orta yaşlar, çocukların, ebeveynini en iyi seviyede anlayabilecekleri aşamadır. Artık hayata atılmış, anne babasının haliyle hallenmiş olmanın etkisiyle büyüklerinin çilesini kendi bilinç dünyalarında anlamlı kılabilirler. Aile içinde arzu edilen adaleti, sevgilerini de işin içine katarak bölüşme konumundan gönül huzuruyla kaynaşma ve öylece paylaşma konumuna anne babadan başka kim yükseltebilir ? Bütün bunlar bize, çocuğun kişilik/şahsiyet kazanması ve toplumsal kimliğe kavuşmasında ailenin ne denli merkezi bir yer teşkil ettiğini işaret ediyor.

Toplumsal yapıyı kan ve kanun bağı üzerinden tahlil eden İbn Haldun’un asabiyet teorisinin en belirgin hali, aile ortamında kendini gösterir. Aynı kan bağına mensup olanlar, Allah’ın onlara lütfettiği ‘merhamet’ duygusunun etkisiyle bir araya gelir, tehlikelere birlikte karşı koyarlar. “Kol kırılır, yen içinde kalır” sözü gereği, içeride ara sıra tartışmalar olsa da aile fertleri dışarıya karşı yek-vücut olmak gibi bir sorumluluğu bilinçlerinde her daim hazır tutarlar. Bu durum, bir aile üyesinin, bağrından çıkıp geldiği aile sıcaklığını ve samimiyetini iç dünyasında taşımasının bir yansıması olarak iş başa düşünce ‘işte burdayım!’ demesinde daha belirgin olarak görülür.

Aliya İzzetbegoviç merhum, aile yapısı ile toplum yapısının işleyiş olarak birbirinden farklı olduğunu belirtir. Ailede duygu, toplumda akıl daha fonksiyoneldir. Duygular, insanlar

hayatta olduğu sürece var olan ve etkilenimler halinde sürekli dalgalanan ruh halleridir. Duyguların en derin hissedildiği ve öğretildiği/aktarıldığı mekânın aile olduğunu ifade etmemiz yerinde olur. Duyguların merkezinde sevgi ve nefretin olduğunu varsayarsak sevgi bir araya getirip kaynaştıran, nefret ise bir arada bulunanı ayırıp uzaklaştıran özelliğe sahiptir. Bu açıdan en çetrefil meseleleri bile sabır ve nezaketi kuşanarak aile içinde çözmeye çalışan, çözüme kavuşturan anne baba, bu hayat okulunda çocuklarına en güzel mirası da bırakmış olurlar. Çünkü aile içinde zorlukları ‘insan’lığını kuşanarak aşabilen ebeveynler, çocukları hayata atıldığında hem onların aile işlerinde hem kardeşler arasında ortaya çıkabilecek sorunların nasıl halledilmesi gerektiğini aynel-yakîn göstermiş olurlar. Çocuklar ne de olsa, duymaktan ziyade görerek öğrenirler.

‘İdare etmek’in iki çeşit anlamından söz edilir. Birincisi yönetmek, yönetici olmak; diğeri ise bazı kusurları görmezden gelmek şeklindedir. Aile hayatında her ikisi de en üst seviyede yaşanır. Bu da bize, gündelik hayatta benzer hususların olduğunu, hem planlama ile işlerin yürümesi gerektiğini hem de evdeki hesap ile çarşıdaki hesabın farklılık arzedebileceğini ve dolayısıyla bazı hususlara takılıp kalmamak gerektiğini ihsas eder. Onun için ‘ahlaklanmak’ denilen tavırlar tam da bu noktada kendini hissettirir. Hem akıldan, birikimlerden hareket ederek hâli ve istikbâli düzene koymaya gayret etmek hem de duyguların akışkanlığını imkân ölçüsünde denetim altına alabilmek. Bütün bunlar aile ortamında en güzel kıvamıyla yaşanarak öğrenilir.

Geçim yapmak denilen uğraşı, bu hayatın imar ve ıslah ameliyesini bize hatırlatır. Üretime katılmak, fayda sağlamak, bir şeyler ortaya koymanın kıvancını tatmak gibi nice husus, söz konusu durumla ilgilidir. Onun için hayata atılmak, bir meslek sahibi olmak, sıkıntılara tahammül gösterebilmek ve neticede ‘olmak/olgunlaşmak’ hali. Kişinin ailesi ve hele çocukları olduğunda bu bilincin daha üst seviyelere gelmesini beklemek tabiidir. Nâmerde muhtaç olmamak açısından gurbete açılanlar, belki bir fırtınaya tutulup bir daha geri gelip gelmeyeceği bilinemediği için helalleşerek evlerinden ayrılıp denizlere açılanlar, riskli meslek gruplarında çalışıp da ailesi gözünde tütenler misali nice insanın bu uğraşılarda kendinde bir kuvvet bulmasındaki en önemli faktörün aile olduğunu söyleyebiliriz. Geçim konusunda kişi, aile kurduğunda daha tasarruflu olur şeklinde bir kabul vardır. Rahmetli Ali Murat Daryal hocamız, esprilerle süslediği derslerinden birinde sınıf dolusu talebelerine; “Çocuklar herhalükârda evleniniz” demişti. Onun muzipliklerle dolu cümlesine aynı ses tonuyla soru soran bir talebe; “Hocam, evlilik bu devirde zor zenaat. Nasıl olacak bu iş ?” dediğinde, hoca istif ve üslûbunu hiç bozmadan; “Bakın çocuklar, bekarların yakasını bitler, parasını itler yer!” deyince sınıf kahkahaya boğulmuştu. “Mizah, düşüncenin nefes almasıdır” diyen hocamızın altını çizdiği husus, tasarruflu bir hayatın aile kurmakla daha ileri seviyeye taşınacağı gerçeğine vurgu yapmaktı.

Modernite ile birlikte aile yapısı farklılaşmaya başladı. Köylerden şehirlere göçle birlikte yaşlılar önce köyde kaldı. Geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş gerçekleşti. Şimdilerde ailede hemen herkes çalışır oldu. Bu da aile ortamından atomize yapıya geçişi beraberinde getirdi. Günümüzde dijital teknoloji etkisiyle aile ortamında farklı kültür iklimlerinin değerleri artık kişinin bilincinde kendine yer bulabiliyor. Bu da aile bireylerinin duygusal planda kısmen birbirinden uzaklaşmasını beraberinde getirebiliyor. Demek ki, aile

yapısı, tarihte üstlenmiş olduğu misyon ve fonksiyonu ifa etme konusunda zaafa düşüyor. Bu konu, üzerinde durulması, düşünülmesi ve yeni planların yapılmasını gerekli kılıyor. Aile, Mevlânâ'nın pergeli misali, duygu ve inanç bağlarıyla birbirine perçinlenmiş aile fertlerinin dünyaya/dışarıya açılımını güvenle sağlıyordu. Aile yönüyle sabite kalmadığında kişiler, organize güçler halinde görünen küresel yapılar karşısında nasıl savrulmalar yaşar, bunu gelecek günler daha iyi gösterecektir. Ancak gidişat, birtakım kaygıları bünyesinde barındırıyor denilebilir. Yeni dini akımlar, milenyum oluşumları acaba aile yapısından azade grupları ne ölçüde tatmin edebilir sorusu başka bir bahistir. Konuya dair kaygıları dile getirme bahsinde feylesof Teoman Duralı'nın düşüncesine başvurabiliriz:

“Ailede kadın erkeğin, erkek de kadının örtüsü konumundadır. (Kur'an, Bakara-187). Bu açıdan İslam'ın, kadın erkek arasındaki cinsiyet ilişkisini, gerek sır oluşu, gerekse hayatî önem taşıması itibarıyla mahrem saymasını normal karşılamak gerekir. Bundan dolayıdır ki, kadının şefkatli, erkeğin ise disiplinli bireyler yetiştirebilmesi ancak ödev bilincinde olan aile ile mümkündür.”¹ “İnsanı beşerleştiren İngiliz Yahudi medeniyeti, sevişme ile var olan aileyi ortadan kaldırmıştır. İnsanı bir tür tüketim malzemesi olarak gören söz konusu medeniyet, özellikle kadını her açıdan metaya dönüştürmüş, bu da bireyi aileden kopararak onu dayanaksız, kültürsüz ve küresel sömürüye karşı dirençsiz hale getirmiştir.”² “İngiliz Yahudi medeniyetinin, insanı beşer konumuna indirgeyip tüketici ve sömürüye açık hale getirebilmek için tek cinsiyetli bir toplum amacı güttüğü, bunun da kutsal sayılan güven, sadakat, fedakârlık ve dayanışma ruhunu berhava ettiği” [açıktır].³ “Bugünün en önemli önceliği, ailenin yeniden itibar kazanmasıdır. İnsanî bütün özelliklerimizi bu çerçevede ediniyoruz. Bununla birlikte, çağdaş güç merkezlerinin en büyük gayreti, aileyi ortadan kaldırmaya yönelik. Aileyi ortadan kaldırdığınızda, insanı ezmek kolaylaşıyor. Zira onu dayanaksız kılıyorsunuz.”⁴

Aile, insan için mahrem alan, benlik ve bilincin inşa edildiği muhkem kule, dil, din, gelenek, tarih gibi nice hayatî konunun talim edildiği bir mektep, duyguların harmanlandığı ve düzene konulduğu mecra ve neticede ahlakın kendinde biçim aldığı bir yuva, bir sığınak, bir edep menbaı. İnsanlık tarihi ile eşit olan aile bunca yükü sabırla yüklendi, taşıdı, bugüne getirdi. Günümüzde nice sarsıntı geçiriyor olsa da insanın yegâne kalesi konumunda. Modernleşme, dijitalleşme, küreselleşme gibi tavırlar karşısında aile bir yerlere savrulup gider mi, ileride aile kurumu kalır mı ? Bilmiyoruz. Bununla birlikte bu mühim meselenin nasıl bir yapı olduğunu resmetmek ve önemine binaen “Ey basiret ehli ! [Olup bitenlerden] ibret alınız/aklınızı başınıza devşiriniz” [Haşr Suresi, 59/5] şeklindeki Allah kelâmına dikkat çekmek istiyoruz.

¹ Duralı, *Sorun Nedir?*, İstanbul 2006, Dergâh Yayınları, sf. 215-218.

² Duralı, *Sorun Çağının Anatomisi*, Hzl. M. Sabri Genç, İstanbul 2009, Şule Yayınları, sf. 286.

³ Duralı, *a.g.e.*, sf. 344.

⁴ Duralı, *a.g.e.*, sf. 81.